

Підвищення техніко-технологічного рівня основного капіталу промисловості у Львівській області

У статті проаналізовано стан, рух, ефективність використання основного капіталу у промисловості Львівської області. Визначено причини погіршення стану основного капіталу промисловості Львівської області. Запропоновано, що для підвищення техніко-технологічного рівня основного капіталу промисловості у Львівській області необхідно у інвестиційній політиці враховувати пріоритетність оновлення.

Ключові слова: *основний капітал, техніко-технологічний рівень, інвестиційна політика, промислова політика, локомотивні види економічної діяльності.*

Постановка проблеми. При сучасних змінах у світовій економіці, пов'язаних з переходом від індустріальної через постіндустріальну до інформаційної фази цивілізаційного розвитку значною проблемою є дослідження пристосувальних процесів різних економічних структур до зміни умов економічного розвитку, пов'язаних із посиленням процесів глобалізації та інтеграції. Їх ефектом є перебудова промислової діяльності, економічної бази розвитку економіки. Розвиток промисловості формує рівень і темп економічного розвитку, у зв'язку з тим, що вона є єдиним видом діяльності, який виробляє засоби праці. До функцій промисловості, зокрема, належать економічні, які полягають у виробництві засобів виробництва, предметів споживання, що є основою створення національного доходу та стимулювання розвитку інших видів економічної діяльності.

Економіки колишнього Радянського Союзу, держав Західної Європи розвивались на базі промисловості, на сьогодні промисловість у деяких країнах починає втрачати своє значення через недостатні інвестиції в основний капітал, низьку конкурентоздатність цього сектора. На сьогодні проводиться пошук нових підходів до розвитку промисловості в економіці держави, регіону. Одним із шляхів розвитку промисловості є співучасть традиційних і нових її підгалузей, дослідження пошуку нових технологічних рішень у науково-дослідних центрах для їх наступного застосування у промисловості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування основного капіталу підприємств досліджували М. І. Бойко, Г. М. Білоусенко,

С. О. Іщук, Н. С. Калита, О. В. Кленін, Й. М. Петрович, О. П. Сидоров та інші. Дослідники пропонують різні способи підвищення техніко-технологічного рівня основного капіталу, Мілошевич Н. В. [1] пропонує виробити механізм амортизації основних фондів для забезпечення їх розширеного відтворення, який полягає у “впровадженні гнучкої системи методів нарахування амортизації; надання підприємствам самостійності у виборі методів і періодів нарахування амортизації; регулювання амортизації, шляхом обмеження її використання не за призначенням”, автор також вважає, що важливою складовою комплексної системи технічного оновлення виробництва повинна бути система стимулювання технічного переоснащення. Кленін О. В. в умовах обмеженості власних коштів у підприємств на оновлення пропонує використовувати сучасні прогресивні форми фінансування, до яких належить лізинг [2]. Коткова Н. С. виявила фактори, які перш за все впливають на здійснення інновацій на підприємствах, до яких вона відносить нестачу власних коштів, великі витрати на нововведення, недостатня підтримка держави, великий економічний ризик, недосконалість законодавчої бази, тривалий термін окупності нововведень, відсутність коштів у замовника [3].

Оцінка техніко-технологічного рівня основного капіталу підприємств промисловості в Україні свідчить про необхідність його модернізації з метою підвищення ефективності виробництва, враховуючи потреби підприємств та обмежені джерела фінансування.

Метою дослідження є обґрунтування шляхів підвищення техніко-технологічного рівня підприємств промисловості в умовах браку коштів для фінансування інвестицій на оновлення основного капіталу, а також забезпечення можливих джерел фінансування цього підвищення.

Виклад основного матеріалу. Наслідком світової економічної кризи 2008-2009 рр. було сповільнення економічного зростання у провідних країнах світу, звуження світового ринку, сповільнення розвитку промисловості, відповідно сповільнився і розвиток промисловості в Україні, її регіонах. У зв'язку з цим дуже актуальним є дослідження підвищення техніко-технологічного рівня основного капіталу підприємств промисловості та пошуку шляхів оновлення основного капіталу в умовах браку джерел фінансування. Значення промисловості в економіці Львівської області протягом 2007-2012 рр. зменшувалося, знижувалась частка промисловості в економіці області за показниками випуску, основного капіталу, інвестицій в основний капітал, такі ж процеси відбувались в економіці України (табл. 1).

Частки промисловостей Львівської області, України
у їх економіках у 2007-2012 рр.

Показники	Роки					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
<i>Львівська область</i>						
Частка промисловості у випуску в економіці області, %	38,4	37,7	34,2	34,8	35,3	36,2
Частка промисловості в основному капіталі економіки області, %	23,0	21,0	18,2	14,2	12,4	12,8
Частка промисловості в інвестиціях в основний капітал в економіці області, %	26,9	25,1	25,8	22,3	14,5	19,2
<i>Україна</i>						
Частка промисловості у випуску в економіці, %	45,7	44,3	41,2	43,5	44,4	45,0
Частка промисловості у основному капіталі економіки, %	32,3	24,5	25,0	17,1	17,0	17,2
Частка промисловості у інвестиціях в основний капітал економіки, %	34,4	32,1	37,2	34,5	36,0	36,2

Примітка: *Дані за 2012 р. розрахункові прогнози.

Побудовано на основі [4; 5; 6].

Такі структурні зміни в економіці викликані, зокрема, зменшенням фінансування інвестицій у промисловості у нові машини і обладнання для оновлення основного капіталу. Протягом 2007-2012 рр. відбувалося погіршення стану основного капіталу промисловості у Львівській області (табл. 2). Про погіршення стану основного капіталу в економіці, промисловості Львівської області свідчать зростання ступеня зносу основного капіталу, це пов'язано із зменшенням показника темпів оновлення основного капіталу, що призвело до зниження рентабельності основного капіталу, відповідно зменшувалася величина інвестицій через зменшення коштів на фінансування інвестицій у підприємств. На відміну від ситуації в економіці області, частка інвестицій в основний капітал у доходах підприємств промисловості, яка і так була меншою, аніж в економіці зменшилася від 12,0 до 9,7%, тоді як в економіці загалом вона залишалася майже на тому ж рівні.

Отже, в економіці, промисловості Львівської області відбувалося накопичення зношених основних засобів, про що свідчить різниця між коефіцієнтами оновлення та ліквідації, знижувалися доходи, прибутки. В результаті промислові підприємства опинились у замкнутому колі, коли вкрай потрібні кошти на оновлення основного капіталу, але через зниження рентабельності, прибутків власних коштів підприємств на оновлення було недостатньо.

Таблиця 2

Стан та інвестування основного капіталу промисловості
у Львівській області у 2007-2012 рр.

Показники	Роки					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
<i>Економіка Львівської області</i>						
Ступінь зносу основного капіталу, %	46,2	48,1	60,9	70,1	70,2	67,9
Темпи зростання оновлення основного капіталу, %	138,80	130,43	59,96	175,21	101,57	49,90
Коефіцієнт оновлення основного капіталу, грн./грн.	6,5	6,8	2,7	3,5	3,1	3,2
Коефіцієнт ліквідації основного капіталу, грн./грн.	1,0	0,7	0,5	0,3	0,3	0,5
Рентабельність основного капіталу, грн./грн.	0,02	-0,03	-0,02	0,00	0,01	0,01
Частка інвестицій в основний капітал у доходах, %	14,06	14,30	9,05	10,49	14,21	15,71
Інвестомісткість основного капіталу, %	11,0	11,7	5,2	5,10	5,80	3,92
<i>Промисловість Львівської області</i>						
Ступінь зносу основного капіталу, %	56,3	53,3	59,5	59,5	60,2	55,9
Темпи оновлення основного капіталу, %	120,07	173,42	57,34	135,13	113,68	52,50
Коефіцієнт оновлення основного капіталу, грн./грн.	6,6	10,0	4,5	5,7	6,4	6,5
Коефіцієнт ліквідації основного капіталу, грн./грн.	1,1	1,1	0,7	0,3	0,5	0,6
Рентабельність основного капіталу, грн./грн.	0,02	-0,03	-0,02	0,00	0,03	0,01
Частка інвестицій в основний капітал у доходах, %	12,0	10,0	10,0	8,0	6,0	9,7
Інвестомісткість основного капіталу, %	12,14	14,26	6,90	7,28	8,17	3,94

Примітка: *Дані за 2012 р. розраховані прогнозно.

Побудовано на основі [4; 5; 6].

На думку західних економістів ефективність використання інвестицій залежить від оптимального співвідношення величини інвестицій та інших економічних показників, що представлено у табл. 3.

Таблиця 3

Ефективність використання інвестицій у промисловості Львівської області
у 2007-2012 рр.

Показники	Роки					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	2	3	4	5	6	7
Приріст прибутків на одиницю інвестицій у промисловості, грн./грн.	0,13	-0,50	0,03	0,39	0,32	0,27
Приріст інвестицій у промисловість на одиницю інвестицій, грн./грн.	0,39	0,31	-0,41	0,21	0,14	0,09

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7
Приріст інвестицій в економіку області на одиницю інвестицій у промисловість, грн./грн.	233,01	323,39	181,82	310,01	609,45	-0,21
Приріст інвестицій в економіку області на одиницю інвестицій у промисловість, грн./грн.	1,50	1,12	-1,39	1,39	1,90	-0,73

Побудовано на основі [4; 5; 6]

Із табл. 3 видно, що незважаючи на світову економічну кризу ефективність інвестування у промисловість з 2010 р. почала зростати, але підвищення ефективності інвестицій вимагає диференційованих підходів залежно від структури промисловості за видами економічної діяльності.

Вихід з економічної кризи регіонів України, Львівської області неможливий без кардинальних змін промислової, інвестиційної політик. У підвищенні техніко-технологічного рівня основного капіталу промисловості важливу роль відіграє інвестиційна політика регіону. Інвестиційна політика виконує інструментальні функції у реалізації завдань в рамках загальної політики економічного розвитку. Її безпосередньою метою є вплив на процеси відтворення і збільшення основного капіталу. Інвестиції полягають у трансформації грошей у складові майна, тобто у запланованому призначенні купівельної спроможності грошей для творення майнової структури суб'єктів господарювання, з метою досягнення певних економічних вигод у вигляді збільшення доходу, або зменшення витрат, що відбивається безпосередньо у величині прибутків. До основних течій інвестиційної політики в регіоні відносять: регулювання загальних розмірів інвестицій, формування інвестиційної структури, підвищення ефективності інвестиційного процесу. Зокрема діяльність інвестиційної політики, яка має велике визнання серед прихильників державного інтервенціонізму, полягає у згладжуванні коливань кон'юнктурних циклів і захисті економіки від перегріву або як допомога у поверненні до оптимального стану у періоди економічних криз. Головною метою регулювання величини інвестицій є: протидія рецесії, стимулювання зростання, зміцнення тенденції до пожвавлення розквіту, елімінація загроз перегріву кон'юнктури, зменшення безробіття. Ще один напрямок тісно пов'язаний із плануванням економічних перетворень та їх спрямуванням. Через реалізацію інвестиційних процесів держава може формувати картину забезпечення держави, регіону основним капіталом. Велику роль у цьому відношенні відіграє контрольований

розвиток інфраструктури (енергетики, доріг, а також інших соціальних закладів) разом із просторовим плануванням, а також підтримка державою найсучасніших галузей виробництва та впровадження науково-технічного прогресу. Черговий напрямок стосується соціальних інвестицій та їх результативності. Особливу роль ці інвестиції відіграють у регіонах з браком основного капіталу в економіці. Дії у всіх напрямках зводяться до якнайефективнішої реалізації інвестицій, а значить до покращення зв'язку між інвестиційними витратами та одержуваними ефектами. Під час інвестиційних заходів, з огляду на їх довготермінову реалізацію, необхідно усвідомлювати великі ризики, які виникають із: інфляційних процесів і супроводжуваних їх змін процентної ставки позичкового капіталу, додержання термінів повернення інвестиційного капіталу, у тому числі позикового капіталу (разом із його відсотками), ситуації інвестора, його загального стану, конкурентоздатності на ринку та фінансової ліквідності. З огляду на суб'єктний критерій розрізняють інвестиційну політику держави, органів самоврядування регіону, місцевих органів самоврядування. До головних функцій інвестиційної політики відносять: збільшення ресурсів основного капіталу, зростання ефективності управління його елементами, керування процесами розбудови і осучаснення ресурсів основного капіталу у виробництві товарів і послуг в економіці, створення нових місць праці.

Окрім інвестиційної політики, у підвищенні техніко-технологічного рівня основного капіталу промисловості важливу роль відіграє вироблення промислової політики, у Державній програмі розвитку промисловості на 2003-2011 рр. [7] зазначено, що задоволення потреб внутрішнього ринку у високих технологіях необхідно здійснити за рахунок вітчизняного виробництва.

Пріоритетне значення у модернізації основного капіталу в економіці, промисловості мають види економічної діяльності машинобудування, "виробництво машин та устаткування", "виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування", "виробництво транспортних засобів та устаткування", продукцією яких є машини і обладнання необхідні для технічного переозброєння активної частини основного капіталу на підприємствах промисловості. Саме від стану основного капіталу згаданих видів економічної діяльності залежить задоволення попиту промисловості, підприємств економіки на нове високо-технологічне обладнання. Оновлення активної частини основного капіталу на підприємствах регіонів України залежить від перспектив розвитку машинобудування, його технологічного рівня, стану

основного капіталу машинобудівних підприємств. Протягом 2006-2012 рр. на машинобудування припадало біля 7,9-21,5% вартості основних засобів промисловості України [8; 9]. В індустріально розвинутих державах питома вага машинобудування у промисловості становить 30-50% [9]. Саме така частка цього виду економічної діяльності забезпечує технічне переоснащення всієї промисловості, виробничої сфери кожні 7-10 років [11]. Занадто мала частка машинобудування у промисловості України є одною з причин недостатнього задоволення попиту виробничої сфери, промисловості на нові машини і обладнання, що призводить до їх технічного відставання. Машинобудування України забезпечує біля 67% місткості внутрішнього ринку [12], причому продукція машинобудування за її технічним рівнем не завжди відповідає сучасним вимогам. Частина підприємства України здійснюють модернізацію основного капіталу за рахунок імпорту машинобудівної продукції, наприклад німецьких деревообробних станків, іншого обладнання фірм “Siemens – VAI”, “Danieli”, “SMS Demag”. Недоліком введення машини і обладнання за рахунок іноземних інвестицій є інколи їх зношеність, окрім того, використання імпортованої машинобудівної продукції гальмує науково-технічні дослідження у цьому напрямку в Україні.

Отже, підвищення техніко-технологічного рівня основного капіталу промисловості у Львівській області треба починати в першу чергу з підвищення техніко-технологічного рівня основного капіталу підприємств виду економічної діяльності “Виробництво машин та устаткування”. З табл. 4 видно, що стан основного капіталу підприємств виду діяльності “Виробництво машин та устаткування” був гіршим, ніж у промисловості загалом, більший ступінь зносу основного капіталу, менші значення показника темпів оновлення основного капіталу.

Продуктивність праці, рентабельність основного капіталу у цьому виді економічної діяльності теж була нижчою, ніж загалом у промисловості через нижчі значення фондоозброєності та фондівіддачі. Протягом 2007-2010 рр. відбулося деяке скорочення продукції машинобудування у Львівській області, зокрема зменшення виробництва машин і обладнання, які необхідні для модернізації основного капіталу у промисловості.

Покращення стану, модернізація основного капіталу машинобудування залежить від покращення інвестиційної активності у Львівській області. Темпи зростання інвестицій в основний капітал у машинобудуванні протягом 2006-2012 рр. становили 98,98% проти 96,63% у середньому у промисловості Львівської області загалом.

Таблиця 4

Техніко-технологічний стан основного капіталу у локомотивних видах економічної діяльності промисловості Львівської області у 2006-2010 рр.

Роки	Показники								
	Коефіцієнт оновлення основного капіталу	Коефіцієнт ліквідації основного капіталу	Темпи оновлення основного капіталу	Ступінь зносу основного капіталу	Фондо-віддача основного капіталу	Фондо-озброєність праці	Продуктивність праці	Рентабельність основних засобів	Інвестиції на одиницю основного капіталу
<i>Виробництво машин та устаткування</i>									
2006	1,1	1,0	0,000	67,2	0,52	0,09	46,18	-0,025	2,1
2007	0,7	0,7	0,003	80,2	0,47	0,11	50,75	-0,007	2,5
2008	3,3	0,7	0,026	80,2	0,43	0,16	68,73	-0,006	5,2
2009	0,5	1,0	0,004	94,2	0,25	0,35	86,97	-0,055	1,2
2010	0,4	0,2	0,002	93,9	0,18	0,55	100,77	-0,002	0,5
<i>Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів</i>									
2006	15,3	2,2	0,196	44,4	2,05	0,09	182,06	0,038	24,8
2007	16,0	0,7	0,298	44,4	1,84	0,13	240,65	-0,031	26,0
2008	7,5	0,5	0,091	44,5	1,50	0,11	166,49	-0,013	11,4
2009	3,2	0,3	0,028	47,6	1,05	0,15	156,43	-0,108	4,4
2010	5,9	8,1	0,053	49,6	1,57	0,14	219,64	-0,008	8,9

Побудовано на основі [4; 5]

Протягом 2006-2012 рр. біля 35% підприємств машинобудування були збитковими, це відбувалося, зокрема, через використання застарілих наукових знань замість впровадження нових здобутків науки і техніки. Причиною зношеності основного капіталу є, зокрема, відсутність державної підтримки цього виду економічної діяльності, брак інвестиційних проектів з оновлення цього виробництва. Необхідна підтримка держави з метою стимулювання розвитку саме тих підгалузей машинобудування, які можуть забезпечити попит виробничої сфери на машини і обладнання для модернізації основного капіталу.

Враховуючи ситуацію, яка склалася, коли необхідно вивести економіку із стагнації при обмежених джерелах фінансування для підвищення техніко-технологічного рівня основного капіталу промисловості у Львівській області потрібно перевести на нові технології в першу чергу підприємства такого локомотивного виду економічної діяльності, як машинобудування та видів економічної діяльності, від яких воно залежить, наприклад, металургії. Це можна здійснити за рахунок фінансування інвестицій на оновлення з боку держави. У зв'язку з відсутністю власних коштів у підприємств для фінансування інвестицій, необхідна державна підтримка для переведення підприємств

машинобудування на вищий технологічний рівень. Також необхідне якісне вдосконалення продукції машинобудування у найближчому часі за такими напрямками, як підвищення надійності, безпечності, екологічної чистоти, енергоекономності, продуктивності вироблених машин і обладнання. Розширення відтворення основного капіталу видів економічної діяльності машинобудування буде точкою зростання для промисловості, економіки області. Збільшення надходжень у місцевий бюджет внаслідок підвищення техніко-технологічного рівня виду економічної діяльності “Виробництво машин та устаткування” можна у подальшому використовувати для фінансування інвестицій у підвищення техніко-технологічного рівня основного капіталу інших видів діяльності промисловості.

Висновки. Отже, підвищення техніко-технологічного рівня основного капіталу промисловості у Львівській області полягає у відновленні і переведенні на вищий технологічний рівень основного капіталу, в першу чергу, у видах економічної діяльності, продукцією яких є машини і обладнання для забезпечення попиту промисловості на оновлення основного капіталу. Це послужить точкою зростання у промисловості, економіці, збільшаться відрахування у місцевий бюджет, відповідно збільшаться можливості для інвестування оновлення основного капіталу в інших видах економічної діяльності Львівської області. Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні ефективної галузевої структури промисловості, дослідженні проблем та перспектив розвитку машинобудування в Україні, у Львівській області.

Список використаних джерел

1. Мілошевич Н. В. Техніко-технологічний рівень підприємств: сучасний стан та форми оновлення / Н. В. Мілошевич. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=5526>.
2. Кленін О. В. Ефективність відтворення основного капіталу підприємств: Монографія / НАН України. Ін-т економіки промисловості / О. В. Кленін. – Донецьк, 2006. – 196 с.
3. Коткова Н. С. Техніко-технологічне оновлення харчової промисловості України: чинники інвестиційно-інноваційного розвитку / Н. С. Коткова // Проблеми економіки. – 2013. – №4. – С. 109-115.
4. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Державна служба статистики України; [за ред. О. Г. Осауленка]. – К. : ТОВ “Август Трейд”, 2012. – 556 с.
5. Статистичний щорічник Львівської області за 2011 рік: [в 2-х част.] / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Львівській області; [за ред. С. І. Зимовіної]. – Львів, 2012: – Ч. 1. – 368 с., Ч. 2. – 288 с.

6. Статистичний щорічник Львівської області за 2012 рік: [в 2-х част.] / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Львівській області; [за ред. С. І. Зимовіної]. – Львів, 2013: – Ч. 1. – 365 с., Ч. 2. – 280 с.
7. Постанова від 28 липня 2003 р. №1174 Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1174-2003-%D0%BF>.
8. Промисловість України у 2007-2010 рр. Статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К., 2011.
9. Баланс основних засобів України за 2012 рік / Державна служба статистики України. – К., 2013. – 25 с.
10. Ковальчук М. Б. Розвиток експортного потенціалу машинобудівних підприємств: проблеми законодавчого зобов'язання та підвищення конкурентоспроможності / Ковальчук М.Б. // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2008. – №6(74). – С. 83-92.
11. Державна програма розвитку машинобудування на 2006-2011 роки, затверджена Постановою КМУ №516 від 18 жовтня 2006 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.stoyrec.com.ua.
12. Доповідь про зовнішнє і внутрішнє становище України у 2007 році // Економіст. – 2008. – №2. – С. 25-75.

Andel I. V. Increase of technical and technological level of fixed capital of industry in Lviv region.

The article analyzes the state, the movement efficiency of capital in the industry, Lviv region. The reasons of deterioration of capital industry Lviv region. Suggested that to improve the technical and technological level of capital industry in the Lviv region need to take into account the investment policy priority updates.

Key words: capital, technical and technological level, investment policy, industrial policy, locomotive economic activities.

Андел И. В. Повышение технико-технологического уровня основного капитала промышленности во Львовской области.

В статье проанализировано состояние, движение, эффективность использования основного капитала в промышленности Львовской области. Определены причины ухудшения состояния основного капитала промышленности Львовской области. Предложено, что для повышения технико-технологического уровня основного капитала промышленности во Львовской области необходимо в инвестиционной политике учитывать приоритетность обновления.

Ключевые слова: основной капитал, технико-технологический уровень, инвестиционная политика, промышленная политика, локомотивные виды экономической деятельности.